

szív látása nélkül. Ily módon a biológiai olvasattól a metaforikus értelmezésig jutunk, a szemtől az agyig tartó folyamattól a szemtől a szívig tartóig.²

A csillag motívumának ez a jelentése teljesen különbözik a *Trapéz és korlát* verstömbjében megszokottól. Míg ott az éjszakával, sötétséggel és ezáltal a megismerhetetlenséggel állt összefüggésben a jelentés, addig ebben a versben a fény, mint a megismerés feltétele kapcsolódik hozzá. Ebből a szempontból a vers egyedülálló szigetet képez az életműben, hiszen az általam vizsgált-költemények többségében a csillag negatív konnotációkat hív elő. A kutatáshoz elsősorban Beney Zsuzsa, Tolcsvai Nagy Gábor és Horváth Kornélia tanulmányait használtam fel.

Hivatkozott irodalom:

¹ BENEY Zsuzsa, *Ikertanulmányok*, Bp., Szépirodalmi Kiadó, 1963, 14.

² HORVÁTH Kornélia, *Szem, csillag, éjszaka* = H. K., *Tühegyen: versértelmezések a késő modernség magyar lírája köréből*, Bp., Krónika Nova, 1999, 53, 59.

16:30-17:00 Kintli Borbála (ELTE EJC)

Egy másik művészet

Az 1948-as *A valóság és árnyéka* c. tanulmányban Lévinas éles művészetkritikát fogalmaz meg. Etikai megalapozottságú filozófiájának aspektusából szemlélve bírálja az esztétika területét, melynek az elkötelezetlenséggel kell szembenéznie. Lévinasi megfogalmazásban kijelenthető: minden műalkotás szobor – kővé dermedve önmagában áll, képtelen a párbeszédre. Az így felfogott művészet meglehetősen távolra kerül a vele egy időre eső Sartre-i megközelítéstől. Sartre *Mi az irodalom?* című írásában az irodalom társadalomról való leválaszthatatlanságát hangsúlyozza, a műalkotás lényegében tett, mivel az emberek szabadságát megcélózva cselekvésre ösztönöz. A két írás közti szakadék akkor válik érdekessé, amikor a művészetről alkotott lévinasi képet tágabb kontextusában vizsgáljuk, ezzel egyúttal *A valóság és árnyékának* ellentmondásai is felerősödnek. A későbbiekben Lévinasnál határozottan kirajzolódik egy az immár az etikai szférán belül elhelyezett – „elkötelezett” – művészetnek az eszméje, melynek emblematikus példája Celan-esszéje.

A valóság és árnyéka problematikája minden kidolgozatlansága ellenére fontos kérdéseket vet fel, melyek önmaguknál távolabbra is mutathatnak. Az előtérbe helyezett fogalmak – árnyék, szobor, kővé dermedtség – Pilinszky költészetének meghatározó elemei, gondoljunk a *Harmadnapon* c. kötetre, különösen is az *Apokrifre*. A két gondolatvilág érdekes párbeszédbe lép egymással, mely nem tekinthető pusztán véletlennek, teljességgel esetlegesnek. A 20. század traumái Lévinas és Pilinszky életművét alapjaiban hatják át. Lévinas a filozófia új megalapozását kísérli meg, a létnek a háborúban megmutatkozó totalizáló hatása alóli kilépést sürgeti, így ontológia és metafizika ellenében az etika válik első filozófiává. Pilinszky pedig ars poeticaként a jóvátehetetlen jóvátételének eszméjét fogalmazza meg, illetve átveszi a Simone Weil-i mozdulatlan elkötelezettség gondolatát. A külön-külön megfogalmazott művészetre vonatkozó célkitűzés annak az etikai igénynek igyekszik megfelelni, melyet Tengelyi Lévinas-interpretációja nyomán elementáretikának nevezhetünk. Értelmezésemben a Pilinszky által evangéliumi esztétikának nevezett törekvés ezen keresztül megközelíthető, lévinasi fogalmakkal leírható.

Előadásomban az így megfogalmazott esztétikai igényt vizsgálom. A lévinasi oeuvre ellentmondásai, problematikája mellett az *Apokrif* elemzésével mutatok rá az elementáretika keretén belül mozgó művészet lehetőségére, lehetőségeire.